

Om vore gamle Kirkebøger.

(J. F. Fenger.)

Skjønt jeg her i Samlingerne alt har aabnet to Rækker Artikler, den ene om Indskrifterne paa vore gamle *Kirkeklokker*, den anden om *Helgensager* fra Tiden för Reformationen, kan jeg dog ikke lade det blive derved, men aabner en tredje Række for Meddelelser om og af *vore gamle Kirkebøger*, paa hvilke Selskabet for Danmarks Kirkehistorie lige fra sin Stiftelse har henvendt den almindelige Opmærksomhed, uden at vi dog hidtil bestemt har angivet, hvilke kirkehistoriske Oplysninger der af dem ville kunne hentes. En saadan Angivelse er ei heller disse Blades Hensigt. De skulle kun indeholde nogle faa Bemærkninger og dernæst et Par Prøver, som bedst ville tjene til at före Læseren ind i Sagen og godtgjøre, at den fortjener sin Plads her i Tidsskriftet.

De ældste Kirkebøger ere af en noget anden Art end de nuværende. Strax efter Reformationen begyndte Præsterne at optegne kirkelige Mærkværdigheder og Begivenheder, meest fra deres egen Kreds, dog paa heel forskjellig Viis. De fleste af disse Optegnelser ere naturligviis gaaet tabte, da de vare Privatoptegnelser, paa hvis Opbevarelse, der ikke blev anvendt nogen særlig Omhu. Et heldigt Tilfælde har bragt enkelte saadanne Meddelelser fra 16de Aarhundrede til vore Dage. I Midten af 17de Aarhundrede bleve Optegnelserne almindeligere og be-

stemtere. De indeholdt en heel Deel af de Oplysninger, som findes i vore nærværende Kirkebøger, men ogsaa mange Notitser og Strøbemærkninger, som man vist for-gjæves vilde søge i nogen nuværende Kirkebog, da hver Rubrik i vore Dage har sin bestemte Overskrift, og Præsterne nøies med at give de Oplysninger, som udtrykkelig forlanges af dem. Ikke saa i gamle Dage. Da skrev Præsten i sin Bog hvad der faldt ham ind, og man kan af disse Indfald hente mangt et Bidrag til Tidens Skildring, ogsaa et eller andet Raad eller Vink, der kan være vore Dages Præster til Nytte.

Naar saaledes Præsten i Herfølge, efterat have indført en Forretning i sin Kirkebog, tilføier: *Gud give jeg var blevet i Haarlöv!* saa indeholde disse Ord en Advarsel mod den altid temmelig store, men i vore Dage voxende Lyst til Forflyttelse, som yttre sig hos Geistligheden. En Fortegnelse over Præsterne for 10 Aar siden, sammenlignet med en fra i Aar, vil vise, hvor overordentlig hyppige Forflyttelserne har været, saa der gives Herreder, hvor en halv Snees Aar har været et tilstrækkeligt Tidsrum til fuldkommen at rømme op og skaffe en heel ny Præstekreds til Veie. Betænker man nu tillige, at Forflyttelse *attraaes* endnu langt hyppigere end den *erholdes*, saa maa det vistnok indrømmes, at denne Higen efter en forandret Virkekreds (i de allerfleste Tilfælde kun for at faae Indtægterne forbedrede) bliver saare betænkelig. — Præsten i Haarlöv har ikke nok hvor han er, han søger og faaer det store Kald i Herfølge; men tænker slet ikke paa, at han for en Forøgelse af sine Indtægter hengiver sin tidligere Virkekreds, den Kreds som kjendte ham og han den. Han træder ind i nye Forhold og veed ikke i dem at finde sig tilrette. Han savner det Gamle, og Pengene ere ham ingen Erstatning derfor. Hvad han tænker, flyder ham uvilkaarligt i Pennen, og, efter at have indført

en Embedsforretning i sin Kirkebog, tilföier han: Gud give jeg var blevet i Haarlöv!

En anden Grund til Forflyttelse, som ikke saa sjeldent anföres, er Önsket at komme til en bedre, smukkere, blidere Egn. Man finder Vestenvinden saa skarp og Heden saa ensom, man higer efter de skjönne Strög paa Öerne og glemmer at Bekymringerne flytte med, og at det hjælper os ikke synderlig, om de ogsaa antage en anden Skikkelse. — En Præst i det yndige Pedersborg kalder (d. 28. Octbr. 1779) sin Præstegaard „dette bedrövelige Sted.” Hvad hjælper ham de maleriske Indsöer? han taler kun om „den overmaade Fugtighed.” Han seer ikke de grønne Skove, thi hans Kone har ikke blot Møer-Syge, men ogsaa Hverdagsfeber, Lunge-Soet og en bestandig Diarrhoe. Det er i Anledning af hendes Dödsfald at han giver disse Oplysninger i Kirkebogen. Præstens Navn er W. C. Müller. Hans Kone hed Else Cathrine föd Hansteen.

Det indrömmes i Övrigt, at det kun er faa Bemærkninger i Kirkebøgerne, som paa den Maade kunne være os lærerige; men mange kunne i andre Henseender være værd at lægge Mærke til. Præsterne staae i Forbindelse med Folk af forskjellige Stænder, især dog med vor Almue og see denne under forskjellige Livsforhold. Bemærkninger om, hvad de har seet, ere stundom nedlagte i Kirkebøgerne, hvorfra de fortjene at fremdrages. Det er ofte kun lidet smigrende for de Paagjældende (den skrivende Præst medregnet) hvad man saaledes faaer at see; men det giver Bidrag, større og mindre, til en Skildring af Tider og Sæder.

Hvad jeg denne Gang har at meddele Samlingernes Læsere, er *deels* Beskrivelse over den gamle Snöde Præstebog, forfattet af Capellan F. Plesner, *deels* Uddrag af Kirkehelsing-Drösselberg Kirkehog ved Provst Bögh.

1. Beskrivelse over den gamle Snöde-Præstebog.

Den er efter „Kongelig Majestæts Befaling ved Hans Naades Superintendent” indrettet til at være en „Jordbog, som indeholder en sand Underviisning om Snöde Præstegaards Tilliggende” og er paabegyndt af Jacob Jörgensen Sadolin, en Sön af den förste protestantiske Biskop i Fyen.¹ Da han tog fat paa dette Arbeide 1576, havde han alt været Præst i over 20 Aar og „flittelig forfaret” — som ogsaa hans nöie Beretninger vise — hvad dertil hörde og hvad derom var at samle.

Den gamle, baade for Kaldet og dets Præstehistorie vigtige Bog, som ogsaa indeholder flere for Personalhistorien interessante Oplysninger, er nu snart baade ved Ælde og ilde Medfart oplöst og hensmulret, mange Blade ere udrevne, mange af dem, der ere tilbage stærkt beskadigede, saa at det er paa höie Tid, at der — især for den gamle Præstehistories Skyld — tages en nöiagtig Afskrift af hele Bogen, thi den, jeg har taget, er ufuldstændig.

For nu at begynde med Begyndelsen, saa har Bindet, ved at gaae istykker, viist sig at indeholde Brudstykker af „nogle merkelige Bönner udi Verdens Modgang” som Peder Plade har efter to lange Bönner af Vallanderen Bernardinus oversat og udsat i 30 korte. Noget af Dedicationen afskrev jeg: „Erlig og velbyrdig Qvinde Frue Eline Göye paa Skjoldenis, salig Her Moritz Olsens Ridders Efterleffuerske önsker jeg Peder Palladius” etc. — „Kære Fru Eline, Jeg tacker Eder for alle Velgjerninger

1) Hr. Jakob Sadolin Jörgensen blev 1655 d. 15. Mai af Provsten og 7 Sognemænd kaldet til Snöde og Stoense; Kaldsbrevet blev confirmeret af Jacob Brokkenhuus. Ordineret blev han af sin Fader og indsat af Provsten, Hr. Christopher Nielsen i Tranekjær. Död 1592 ell. 93. (Efter Bloch.)

og til et Taknemlighedstegn sender jeg eder denne lille Bönnebog.”² — — —

Efter Titelblad og Indledning samt Indholdsregister, alt meget beskadiget, følger en Fortegnelse over Pergamentsbreve, Tingsvidner, Confirmationer, i Alt 16, der, begyndende fra Aaret 1339, historisk og juridisk godtgjøre Kaldets fuldkomne Eiendomsret til alt dets Tilliggende fra ældste Tid af, en Beviisførelse, som maaskee ikke kan føres for noget andet Fæstegods i Danmark.

Dernæst specificeres Godset — Afgift, Hovning, Driftsmaade anføres; de enkelte Fæstere og deres Indfæstning (for en Gaard fra 12 til 50 Rd.) nævnes fra 1556 til 1720.

I Anledning af en Afgift, kaldet „Forsvars Havre”, en Tönde af hver af Kaldets 7 Gaarde og som paa Hr. Jacobs Tid betaltes til „sticthens” „hers - -” (maaskee Herskab, den kongelige Lænsmand) giver han en meget interessant Oplysning, grundet paa Beretning af nogle gamle — han skriver 100aarige — Folk, som ved hans Tiltrædelse af Embedet fuldkomment kjendte Sagens Sammenhæng.

Disse Mænd oplyste, at omtrent ved Aar 1480 besvangrede Præsten i Snöde, Peder Jensen Kaler³, sin Tje-

²) Af disse Bönner og et Par andre Skrifter af Paladius har Hr. A. Plesner 1848 paa Als fundet en hidtil ubekjendt magdeborgsk Udgate. •

³) Navnet staaer in Blanco, formodentlig fordi Hr. Jacob har villet skaane den Skyldiges Minde. I Övrigt faaer man Navnet ud af selve Beretningen, da Delinquenten angives at være Hr. Anders Mands Formand. A. Mand nævnes første Gang 1489. Alt ved 1462 nævnes Peder Jensen, Præst i *Snedde* og ved 1473 forekommer Peder Kaltz (eller Kaler — paa begge Maader nævnes han) i et Pergamentsbrev som Præst i *Stauense*. Dette kan give Anledning til nogen Tvivl, om her ikke mulig sigtes til to forskellige Mænd, da Sognene ellers maa have været annecterede før Reformationen, hvortil ellers ingen Spor forekomme. Formændene nævnes ellers i Dokumenterne, som Præster i *Snedde*, og det er først Jacob Jörgensen Sadolin, der kaldes Præst i begge Sognene.

nestepige; men hendes talrige Slægt „feidede derfor saa aabenbarligen paa Præsten, at de endog nogle Søndage holdt ham borte fra Kirke, saa han hverken kunde komme til eller fra.” Han reiste da til Biskop Carolus,⁴ som kom til Snöde og i Forening med Hans Jensen⁵ af Egelökke „tog Slægten med Orde” og forligede Parterne saaledes, at Præsten gav 4 Tönder Öl til Sognets Mænd, udstyrede Pigen rigeligen og fik hende godt gift⁶. Bispnen fik for sin Uleilighed 1 Td. Havre aarlig af hver Gaard, hvis Fæstere desuden hvert Aar skulde arbeide 2 Dage paa hans Mölledæmning i Fyen; Afgiften og Arbeidet blev regelmæssig forlangt fra Anders Kjeldsens Tid af, som var Hr. Jacobs Formand, og især medens Jens var Biskop. Men da Hr. Anders blev gammel og vanför, begyndte Tjenerne „at blive ulydige” og nægte Præsten Arbeide, hvorfor Hr. Anders ved Hjelp af „Sticthens” Foged, Jost Olsen⁷, sin Svoger, tvang dem til Arbeide i

⁴) *Carl af Rönnov*, som sad fra 1474 til 1501. Hans Formand Mogens Krafse døde 1474. — Man kjender andre Træk af Biskop Rönnov, som vise, at han forstod at skraabe til sig.

⁵) *Hans Jensen* af Egelökke forekommer 1488 i ældste Archivregistraturer S. 190, 194, gift med Elsebe Mortensdatter Skinkel; ogsaa i flere Breve i Geheime Archivet; i selve Bogen 1489.

⁶) Da Pigen skulde giftes, var der i Sognet en gammel Ungkarl, som braskede af, at han ikke vilde gifte sig uden med en Præsts Datter eller en Pige, en Præst havde ligget i med, at han kunde faae nogle af Præstens Offerpendinge. Han fik hende da med et rigt Udstyr, og deres Afkom var endnu paa Sadolins Tid rige Folk i Sognet.

⁷) *Jost Olsen* havde Adskilligt med Hr. Anders Sager at gjøre og øvede en Deel Myndighed over Tjenerne paa hans Fæstegods. Saaledes skete det engang, at En af disse havde fanget en Torsk. Da nu Josts frugtsommelige Kone havde faaet Lyst til Fisk, bød Jost for den saamange „Korshvider eller Firehvider” som kunde ligge fra Hovedet til Rumpen. Fiskeren vilde ikke, thi han meente: „min Kone æder den nok selv” og Jost kunde altsaa ikke faae den; men Historien kostede Tjeneren hans Sted.

Nyborg med „Sticthens” Tjenere hele Uger i Rad paa egen Kost. Siden vilde han have dem fri igjen og selv have Tjeneste af dem, men Lænsmanden Frantz Brochenhuus svarede leende: „Hr. Anders Danmand! I har selv laant dem til Kongens Arbeide for Eders Tid, lad det saa blive derved til en andens Tid.” Og det blev derved indtil Hr. Jacobs Tid: Godsets Bønder betalte ikke alene Havren og gjorde de 2 Dage, der fra Bispen gik ved Reformationen som Arv til Kongen, men de gjorde al Hovning med Ploug, Heste og andet Arbeide i Stichtens Tjeneste. Men ved Hr. Jacobs Ankomst drev Samvittigheden Jost Olsen til at forklare Sagen for denne og at bede ham om „at beslitte sig hos Frants, at han maatte faae dem udi den gamle Frihed, paa det at jeg (Jost) icke skall haffue Synd ther fore, att jeg flyde them under saadan Trelldom for her Anders hans Skyld.”

Saa beskriver Hr. Jacob sin Reise til Svendborg, sin Stemning, sin Sammenkomst med Lænsmanden paa Slottet — Nyborg Slot — den mærkelige Samtale mellem den kloge Præst og den fornemme Adelsmand, som, da Hr. Jacob — efter at have faaet sin Rettighed anerkjendt — ønsker, at Gud vil betale ham derfor, udbryder: „Nei det bethale Gud Hr. Anders oc icke mig.” Præsten fik altsaa sin Ret tilbage, men den omtalte Tönde Havre bleve Bønderne ved at betale til Lænsmanden, fra hvem den arvedes af Lehnsgreverne, og svares — saavidt vides — den Dag i Dag, uden at dog Oprindelsen har været bekjendt, idet at nemlig Grevskabet i den senere Tid har troet, at denne Afgift har hidrørt fra en virkelig Andeel i Godset og derpaa i den allersidste Tid har begrundet en Fordring paa Ret til at fæste bort og faae Deel i Indfæstningen, saa at den nuværende Præst efter 400 Aars Forløb nærvæd var kommen til at betale Mulct for sin katholske Formands Brøde.

Hele denne Beretning er skreven saa livligt, anskueligt og naivt, og man bliver ved den saa klart sat ind i Forholdene, at i det mindste den fortjener særskilt at afskrives ordret og udgives, navnlig ogsaa for *Sprogets Skyld*, da Hr. Jacob förer et flydende, reent Dansk Sprog.

Efter at Hr. Jacob saaledes har berettet, hvorledes han frelste Gaardene for Kaldet, opregner han dets smaae Boliger og Huse, hvilke han selv for störste Delen har maattet opføre paa ny, da de vare heelt forfaldne, „hussarme og stackarle til Tröst“ — for hvert Huus og hver Gaard ere Fæsterne og deres Indfæstning nævnede, og leilighedsviis smaae Historier indflettede, der beröre Personerne eller Stedet.

Derpaa fölger en Liste over Lænsændene paa Tranekjær fra Frands Brochenhus indtil „Erlig og velbyrdig Mand Jens Juul“ Ao. 1617 — og til adskillige af dem er anført historiske Noticer, navnlig hvad deres Forhold til Præsterne angaaer.

Derefter kommer en Beretning af 1576 om „Kornfindere, Quegfindere, hussmendt, tjenestedrenge oc Menighedtt udi Snedde og Stauense Sogner“ og hvad skal gives af hver Slags Tiende.

Saa fölger Præste-Rækken, vist begyndende fra omtrent Midten af 14de Aarhundrede, paalidelig fra 1462 til nyeste Tid.

Derpaa en Fortegnelse fra 1652, hvorledes Præstegaardens Jord er deelt iblandt „Tjenerne“ at plöie og harve.

Derpaa en bar Navne-Fortegnelse over Lænsændene paa Tranekjær Slot för F. Brochenhuus, uden Aarstal.

Derefter antegnes de „Hussarmes Indkomst“; de Fattiges Navne-Fortegnelse anföres Ao. 1576 — og klages allerede dengang, at paa Eiler Rönnovs, Lænsmandens paa Tranekjær, hans Tid begyndte Fogederne at forholde den de Fattige af en Deel Gaarde tilkommende Jord- og

Kornskyld (Landgilde), skjönt der var Pergamentsbreve derfor. Derpaa følger til Eftermændenes Kundskab og Forsvar for de Fattiges Ret en ordret Afskrift af disse Pergamentsbreve, oprindelig Gavebreve fra fromme Katholiker „till vor Frue liusning i Staunse“ hvilket vor Frue liusnings Gods efter Reformationen ved kongelig Befaling tilfaldt de Fattige — i Alt 5 Documenter. Mon de Fattige eller Fogeden fik Ret? det var værd at vide, men er vel vanskeligt at oplyse.

Derpaa anføres Degnens Indkomst, Rente og Avl.

Med Hensyn til Kaldets protestantiske Præstehistorie er denne Bog — foruden det ovenanførte Bidrag til den *katholske* Præsterække — af stor Vigtighed, idet Præsterne ligefra 1556 indtil 1720 ved Bortfæstelsen af Gaarde og Huse egenhændig have indført Fæsterne samt Aar og Dag disse tiltraadte, saa derved skaffes paalidelig Oplysning om den Tid, de vare der, hvilket jeg, ved f. Ex. at gjennemgaae Blochs Mannuskript, har seet, nok kan behöves.

Som sees har denne Bog sin største Interesse ved Jacob Jörgensens Optegnelser; de blive siden magrere og magrere — men hvad der er tilbage baade af det Magre og Fede burde bevarer, inden Tiden reent opsluger det Alt.

Som et Exempel paa Hr. Jacobs Stiil og

Sprog dette:⁸

„die Joannis baptistæ⁹ anno dni 1556 da reiste jeg till Suenborg og tog jeg p̄stegaardz gamle *breffue med mig*.

⁸) Det Udmærkede er i Manuskriptet Lacuner, som ved Gising ere udfyldte.

⁹) Var en Onsdag.

Om tisdagen fulde Koblöss¹⁰ mig till¹¹ - - -, tha talte vi om affthenen med Jens Skriffuer¹² oc *bad jeg*, att hand for Gudtz skyld vilde hjelpe mig og *uere mig tilgode* hoss Frandtz¹³ udi min Sag, sagde ham Sagen oc

¹⁰) Rasmus Kaabelös, var Foged paa Kjørstrup paa Taasinge 1560. Aktstykker (Odense 1841) I S. 95. 1564 var han Borger i Svendborg og fik Stadfæstelse paa et Brev, som han og Hustru Karine Nielsdatter havde udgivet om at den af dem, der overlevede den Anden skulde beholde Alt i sin Levetid (Register over alle Lande No. 3 fol. 169 a—b). Som Foged paa Kjørstrup stod Kaabelös under Frants Brokkenhuus, der i Dokumentet af 1560 nævnes som Lehnsmænd paa Nyborg og Taasinge, men alt 1549 fik Følgebrev til Bønderne, der ligge til Kjørstrup paa Taasinge (Reg. o. a. L. No. 5 fol. 305 b.) — En Mand af dette Navn er optraadt som Forfatter 1575: „Om Had og Avind paa danske Riim af Rasmus Jørgensen Fønbo, Kaabelöss. Kjøbenhavn 1575.” Bogen er tilegnet „erlig, viis, gudfryctig og velagt Qvinde Anne Hansdaatter, salige Knud Scriffueris (fordom Borgemester i Kjøbenhaffn oc Kannick udi Roskilde) efterleffuerske. I Fortalen berømmes hendes salig afgangne Husbondes og hendes store og mange Velgjerninger, som I begge mig nogentid forleden siden gjort og beviist have, idet (der jeg her udi Kjøbenhaffn var en fattig Studentere) at I da hjalp og forfremmede mine studia med Huus, Kost og Underholdning og med alt andet, hvad mig behov gjortes mine studia at fremholde. Disse (siger jeg) eders Velgjerninger har paamindt og tilskyndet mig at jeg skulde dedicere og tilskrive Eder dette mit føie, ringe og lille Arbeide, som jeg nu i denne min Ledighed har beskrevet paa Danske Riim.” Disse Oplysninger vise temmelig bestemt, at Forf. ikke er Rasmus Kaabelös, Foged paa Kjørstrup, ikke heller hans Søn. Den fyenske Familie Kaabelös maa have havt flere Grene.

¹¹) Den følgende Lacune maa have indeholdt „Nyborg” hvor Scenen for det følgende Optrin maa sættes.

¹²) Jens Klausen var 1549 Slotsskriver paa Nyborg Slot (Reg. over a. L. No. 5 fol. 306 a) var 1560 Borgemester i Svendborg (Aktstykker I S. 95).

¹³) Frands Brokkenhuus, Daniel Rantzaus Vaabenbroder ved Svarteraa som i Holveden og for Varberg, hvor begge faldt.

lodtt ham see breffuene. Jens Skriffuer, som siden blev Borgmester udi Suendborg, sagde: Frandtz er paa Eskebjerg, komer hand herind i Afthen, da komer I udi Morgen op, og I Koblöss med; Jeg vil hjelpe paa Sagen, huad jeg kand; Frandtz er from noch. Beder I med Gud om Raadtt. Da gick jeg med Koblöss ind til Apeloni Stampes; om Onsdag Morgen tilige gick wy bode till Slotthet. Jeg bad Gud inderlig om tröst, hjælp, styrcke oc bistand. Som wy kom mod Slotthets Smidie, kom Frandtz Brochenhuss ned met Jens Skriffuer, ginge udi staldin, oc ther Frandtz ther fra udkom, stod jeg nedin Broen. Koblöss gick hen til ham, siden kom Frandtz till mig, sagde: „god Morgen Hr. Jacob” og recte sin hand mod mig. Jeg med Ydmyghed tog hands hand, tackede ham for godhe Velgjerninger, mig og mine beuist. Frandts sagde: „Ville I mig Nogitt Hr. Jacob” Jeg svarede: „Kjere Frandtz! dersom I var ledig, haffde jeg at handle med Ether. Frandtz sagde: „Jeg forstaaer Meningen, I vilde Altt haffue, thet er prestewone, men lader mig see de breffue, I haffue.” Jeg recte hannem en Eske med breffuene, sigende: „*Gud raade Ether till thet, som rett er*” *derpaa gick de op paa Skriffuerstuen men jeg fulde op ephter oc stod ude i forstuen* *Da sagde Frandtz:* Huor bleff Her Jacob; Koblöss sagde: Jacob bleff udi Forstuen” *Frandtz sagde:* Kom ind Dan Mand! oc der jeg indkom, tog hand mig om handen, siendis: „sidder ther paa bincken; og Frandtz med Jens Skriffuer ginge op till Bordet oc soge udi alle Breffuene, oc ephter Frandtz sig haffde betenct, sagde hand: „Ja Her Jacob, Jeg forstaaer Ethers Mening. Jeg formercker oc aff disse Breffue, att erlige Adell haffuer

See om ham Beckers Orion, Maanedskrift, Bind 3 S. 376 i Artikelen om *Egeskov*.

thet giffuet ad mensam oc er icke af Kongl. May. oc Cronens Godtz. Saa haffuer oc min Herre oc Konge noch udi sit Egitt oc Cronens, Jeg vill ingen Urett gjöre Ether; See I oc till, at I icke uforretter de Fattige Mend, som Ether herephter tiene skall; de er vel nu bethalte, om de syndede nogitt mod salige Hr. Anders Kjeldson; hand had mig therom, att jeg vilde nogitt sette them i rette; jeg mener, jeg viste hannem Bön. Jeg sagde: Kjere Frandtz! jeg tacker Ether gott, Gud skall Ether rigeligen bethale." Frandtz strax uden all Betenckelse sagde: „dett maa Gud bethale Hr. Anders oc Koblöss oc icke mig. Hr. Anders de oc Koblöss straffede skall oc er thet Jost i Snödde thet mo” *Jeg sagde:* „Kjere Frandtz *mistincker mig icke*; min Mening er, *at Straffen tillkommer them*, Velsignelse Ether” Frandtz sagde: Nu hvorom Alting er, skee Gudtz Villie . . fremdeles sagde Frandtz: „Kobelöss; nu paa *Stand* skallt du offuer till Snedde, kald prestegaardens tjenere for dig udi prestegaarden oc *bydt* them paa Kongl. Mayst. vegne uere thenne Dannemand hörige og lydige med skatt, landgilde, ect oc arbeide; klager hand offuer them, da skulle the bliffue straffede; gjør hand oc them Urett, vill jeg thet vide hos hannem. Oc sig them, de skulle huer giffue till Sticthet 1 te a (d. e. 1 Td. Havre) oc inthet mere, thet andett skulle de stille denne Mand till fridtz for; oc sagde Frandtz: vocte du her ephter paa deris Faldzmoll, som er hellige Bröde, Bloduide oc de Gjerninger, med hvilcke de forbryde Ær, Boelslod eller lifff, thet komer Konningen till, Gud beuar thennem.

Oc sagde Frandtz: de peninge, som Du opbar till hosbondshold, them skallt Du anthuorde fraa Dig same Dag udi deris neruerilse. Koblöss sagde: thet skall skee Frandtz; — oc ther med indlagde Frandtz de Breffue, rackte them till mig oc sagde: gjömmer disse Breffue oc

tacker Gud oc Kongl. Mayst., som lader Ether nyde thend Deel, som erlige Folk haffuer lagd til Ether Underholdning. Jeg anamede same Breffue oc tackede hannem.

Nævnedes Documenter:

1. Pergamentsbrev af 1340 paa det Gods, Margrethe Basse gav 1339 til Præstebordet.
2. Adelsmænds, Præsters og Bønders Vidnesbyrd, samme angaaende af 1341.
3. Epi. ottoniensis D Nicolai confirmatio af 1341.
4. Ett Tingsvinde om præstens Ret til Oldengjald af 1426.
5. Jep Nielsen Vebners egen Bekjendelse om et Pund Landgildebyg af Nedergaard.
6. Peder Algudsons dito af 1488.
7. Herredsfoged, Jep Borre, Vebners Tingsdom om samme af 1534.
8. et Pergamentsbrev om et skovmaal paa Hou.
9. et dito af 1498.
10. dito om Snöde igengrode Kirkesö.
11. dito om sandemendtz gang marckeskjell mellem byerne.
12. dito om Rubechs Enge. 13. 14. 15. 16 videre Bekræftelse.

Gjenparter.

1. af Æsbern Pedersen i Skartehölle, som pantsætter Brendetoft for X Mk. ll. (lybsk), som han vedkjender sig at være skyldig til Frue liusning i Stoense — af 1462.
2. Peder Andersen Brun giver Fuldmagt til Hans Jensen af Egelökke at tilsköde ovenomtalte Toft til Kirken — af 1489 die Botulphi.
3. Herredsfoged Anders Fynboes Tingsvidne af 1489 at Hans Jensen af Egelökke paa P. A. Bruuns Vegne har tilsködet vor Frue Lysning nævnte Brendetoft, 6 skpr. Land, der oprindelig var pantsat for X Mk. ll. (lybsk).

4. Forlig udstedt 1473 af Herredsfoged Verner Hansen Suole, Hövidsmand Axel Valkendrop, Hr. Simon Andersen i Tranekjær, Hr. Torsten i Liongelse o. fl. mellem Tomas Nielsen paa vor Frues Vegne og Hans Juel paa Tomis Grims Vegne, der var udenlands.
-

2. Notater, uddragne af den ældste ved Kirkehelsinge-Drösselberg Sognekalder nuværende Kirkebog.*)

Vel ere disse Optegnelser, skriver Provst Bøgh, ikke ældre end fra Slutningen af 17de og Begyndelsen af 18de Aarhundrede; men de synes mig at karakterisere saavel Manden, der skrev dem, som Tiden, hvori han skrev, og kunde maaskee bruges i Kirkehistoriske Samlinger som Prøve af den Maade, hvorpaa Kirkebøger førtes her til-lands i det opgivne Tidsrum.

J. N. J.

Libri hujus Pars II, vitæ defunctorum nomina exhibens.

ANNO 1694 d. 30. Martji blef Hæderlig og meget fornemme vellærde Mand Hr. Frandtze Peder-Søn Köning Norvegus, Sognepræst til disse to Sogner, begrafvet af Hr. Erich Nielsøn Lynnou, Proust over löu Herredtz; Hand döde d. 21. Martji anno ætatis 55, ministerii 30, conjugii 25; Hans lifs og lefnets beskrivelse findes her for i denne bog til en æris amindelse; Hand levede meget christelig, döde meget salig, skal og opstaae meget glædelig; Anima jam pridem inter Cælites relata beate et gloriose exultat.

*) Fört af Sognepræst Frederich Mauritzen König fra Marts 1694 til Novbr. 1730. (Jacob Ullitz blev hans Capellan 1729.)

Anno 1698. D. Virid: begrof Jeg Hendrich Rytter, som nylig var kommen under det Rabiske Regemente; I steden for testamente blef Karbiner og Pistoler lösnede.

Dom. Qvasimod: begrof Jeg Niels Jensön af Reersöe, som ellers ubillig Kaltis Niels Sophiesön efter Sin for otte aar Siden hensovede Hustrue Sophie, med hvilchen Han hafde lefvet i æhteskab i 60 aar, Hand var self, nu Hand döde, 100 aar og nogle uger, og var indtil det sidste en rörig Mand.

D. 31. Maji begrof Jeg ved Dröselberg Niels Peder-sön Hög af Mullerup, en smuch ung Karl, sterch af sin natur, som Asahel rask som en raa paa marchen, ætat. annos 27 impleverat cum hebdom: 27.

Fer. 3 Pasch. begrof Jeg ved Helsing Peder Jensöns Jens af Kirche Helsing feré ann. dimid. natum, blef uformodentlig om natten död i Sengen hos Forældrene, dog oven paa Dynen, men liggende næsgruus, mens Forældrene Sov, som de sagde.

Dom. 19. begrof Jeg ved Helsing Mette Jespers her af Præstens Huus, som hafde gaaet her i gaarden og haft Sit ophold i Sl. Hr. Peders Tid 14 aar, i Sl. Hr. Frandtz Könings Tid 26 aar, i min Tid 4 aar og et half, döde ætat. anno 91.

Anno 1698 d. 26. Nov. begrof Jeg ved Helsing Sigvart Nielsön af Dalbye, som döde ætatis anno 33. Var en ung Mand og formuende, efterlod sig en smuch ung Enche, et Spæ barn, et got boe og 200 Sldlr. reedepenge.

D. 5. December begrof Jeg ved Helsing Hans Thygesön af Dalbye ætat. anno 63. Var en meget ærlig, sandfærdig, Gudfrychtig og oprichtig Danne Mand, Om Hans död maa det hidde, der er falden en ypperlig Mand, 2 Sam. 3. thi ingen er ypperligere eller større end den der frychter Gud.

Anno a partu Virginis 1699. Festo Circumcis. begrof Jeg ved Helsinge Chresten Pedersön af Vinne Helsinge, en ung Kjöñ Karl, sin Moders eneste Sön, og hun var en Enche, ætat. anno 24.

Dom. Oculj begrof jeg ved Helsinge Mogens Skræders qvinde af Reersöe; hvilchen Hand gerne vilde miste, ætat, anno 67.

Fer. annunc. begrof Jeg ved Helsinge Peder Jensön Smed af Dalby, som længe hafde baaret Herrens haarde Kaars ved Syndsens forskrechelse i sin forfærdede Samvittighed, og snart hafde snublet og mistvivlet om Guds naade; blev dog för sin död beræt, döde siden æt. anno 52.

D. 2. Nov. Holt Jeg allerunderdanigst ligprædichen ofver Vores fordum allernaadigste, men nu hos Gud Höisalige Arve Herre og Konge Kong Christian den fembte, som satte sig paa thronen æt. anno 24, regerede naadig og Christelig i 29 Aar, hensov med sine Fædre d. 25. Augusti ætat. anno 53, Ach Herre, Ach ædele Jer. 22, 18. Textus erat e jussu Regio ex I Reg. 2 v. 1, 2, 3, 4.

D. 17. Nov. begrof Jeg ved Dröselberg Rasmus Jörgensen, möller af mullerup, som var en gammel meget avindsyg Mand, hafde liden Helbred og nöd i nogle aar snart intet andet end brendevin æt. anno 60: efterlod sig snart 2000 drs middel.

Anno 1701 novi seculi, juxta meam sententiam. Dom. 12. Tr. begrof Jeg ved Helsinge Kirsten Juels af Kr. Helsinge, som lefvede af Almissee her i Byen i mange aar og bekymrede sig meget for Mad, da hun nylig var beredt ved Sacramentit til döden anno æt. 84.

Anno 1702. D. 27. Mart, begrof Jeg ved Dröselberg Sig. Niels Broks Kiere Hustrue, som döde i Barselseng, efter at hun var blefven forlöst med to Söñner, som begge lefver endnu, Hun var et dydig, oprichtig Guds barn, hvis dyds Amindelse i alles minde, som

Hende Kjendte, er rosværdig og meget berømmelig; levede vel og døde Salig ætat. snno 38 — Maaneder 9 — Ugger 3 — og 6 Dage; Texten, som jeg forklarede til Hendes ligprædichen, var efter Sig. Broks begjæring Jes. Proph. 4 cap. v. 31.

D. 29. begrof Jeg Landcorporalens Anna Elizabeth æt. hebd. 10.

Anno 1704. Dom. Jubilate begrof Jeg ved Dröselberg Ellen Hyrdes af mullerup, som hafde været fostermoder til 260 Börn — døde æt. anno 88.

Anno 1705. D. 27. Febr. begrof Jeg ved Helsing Anders Jensön substitut, som hafde i 38 aar underviist ungdommen i disse Sogner i deris börnelærdom, og altid i Biscoppernes og Prousternes visitatzer bekommet berømmelse; døde ætat. anno 67.

Dom. Exaudi begrof Jeg ved Dröselberg Laurids Jensön, som druchnedis i en mose paa mullerup march, hvor Hand var udgangen at skyde Ender.

Anno 1706. Dom. Exaud. begrof Jeg ved Dröselberg Jens Pedersöns Margrete ibid., som afvigte Torsdag d. 13. Maji druchnede i Rasmus Jensöns Brönd, som samme Dag holt barsel; Og som forældrene med barnet var i barselhuset, gich barnet ud, og uformodentlig Kom i Brönden, og døde ætat. annos cum implevisset 4, mensens 4, et hebdom. 3. •

est notatu dignum, quod anno p̄terlapso eadem Dominicâ hominem in cæmeterio dröselbergensi sepeleverim tali morte improvisa peremptum.

D. 20. Julji begrof Jeg ved Helsing Madtz Peder-
sön af Kirche helsinge, som sidst afvigte 3die Paaskedag rejste til Slagelse og paa hjemrejsen om aftenen omkom og blef derefter död funden i Valdbye Aae, og effter at Sagen Saalenge hafde staaet under 8 Mænds Grandskning,

blef nu Kiendt at Hand uforvarendis var omkommen, og derfor nu tilladt at begravis æt. anno 41.

Anno 1707. D. 9. Febr. begrof Jeg ved Helsing Hans Mönboe Jensön af V. Helsing, var en bedaget Mand, Hafde tilforn lange været bonde-foget, Hafde haft trej Hustruer, og med dennem 18 Echte börn, det var rara avis, som ofrede Præsten hvær höjtidsdag for sin person 1 Sldr. — döde æt. anno 80.

D. 18. Febr. begrof Jeg ved helsing Niels Mortensöns Hustrue af Reersöe ved nafn Anna Ibsdatter, som hafde lefvet med sin förste Mand sine prole 16 aar; med den anden 6 aar og aulet 3 börn, med denne tredie 49 aar og au'et 2 börn, döde æt. anno 98.

D. 2. Martji begrof Jeg ved helsing Frandtz Jörgensön Kræner, den gamle afftachede Qvarteermester, som var födt i Vien i österrig, frasagde sig den Papistiske Religion aar 1696, me Pastore, og döde i troen til Jesum anno ætat. 84.

D. 4. Maji begrof Jeg den gamle Hyrde i mullerup Friderich Johansen Friis, som för hafde været Rytter ved de Brandenburgisk, Polske, Svenske, Danske 50 aar. æt. anno 80.

Anno 1709. D. 13. Mart. Kastede Jeg Jord paa gamle Hans Olufsön af Reersöe, som de Kaldede propter lingvam volubilem Snacheren.

Anno 1711. D. 18. Febr. begrof Jeg ved Helsing Hans Kiildsen af Reersöe, som var en christelig, skikkelig og gudelig gammel Mand, Hafde levet med 4 Hustruer, en i 4 aar, den anden 11 aar, deu 3die 36 aar, den 4de 16 aar — döde 92 aar gammel.

Anno 1713. Dom. 23 Tr. Kastede Jeg Jord paa en af de Svenske fanger af Gref Askenbergs Regiment til Hest, ved Nafn Knud Rosendal, en gammel Mand.

Anno 1714. Dom. Cantate begrof Jeg ved Helsing

Peder Hansöns Jens af V. Helsing, som med Thyge Olsens pigebarn ibid. sad ved et gierde og leegde med hinanden og tog nogle rødder af digget og aad af, hvoraf de begge sich ont, Drengen døde Kort derefter ætat. anno 4 $\frac{1}{2}$.

Anno 1717. D. 2. Jun. Prædichede Jeg ofver Sl. Hans Caspar Vilcher Ridefoget paa Böstrupgaard, som blev d. 20. April paa Dröselberg gade af en Mand i Dröselberg ved navn Christopher Pedersön paa Böstrupgaards gods forsætlig viis sönderskut den venstre arm, hvilchet blev Hans död d. 25. Maji, Ligtexten blev efter velbaarne Major Caspar von Bartlins begæring forklaret af Johs c. 19, v. 25, 26, 27.

Anno 1722. Dom. 2 Epiph. Kastede Jeg Jord paa Anna Pedersdatter en gammel qvinde, Mand skal iche mælde deres alder fordj de Kommer nu hen af det Sogn uden Sang og Klang.

D. 21. Maji blev paa mullerup march ved stranden funden et dödt Spæ barn, hvorom mand iche bedre Kunde grandske og skiönne, end at det motte være af en u-naturlig Moder der henkast; for samme blev mistæncht et qvinde-Menniske i mullerup ved navn Maren Christophersdatter, som var anseet at være fruchtsommelig, indtil for 14 dage siden, da Hun blev svang; Efter lang examen motte hun for mig tilstaae, at hun hafde lafvet til barsel, men misfödt, og nedsat det, som hun hafde födt, i dröselberg Kirhegaard, men som Hun skulle oplede det og opgravde det, Kunde Hun iche, hvorefter Jeg strax skref derom til universitets fuldmæchtig mr. Anders Pedersön i Eskildstrup; men qvindfolchet salverede sig med fluchten; barnet Kastede Jeg Jord paa efter Ampt Mandens tilladelse.

Anno 1723. D. 11. Jun. blev Höyædle og Velbaarne frue Anna Catharina Möllers liig hensat i Dröselberg

Kirches Sachristie, Hun var Höyædle Patronens Hr. Major Caspar von Bartlins frue-Moder, en frue af stor renomee formedelst Guds frygtighed, forstandighed, fromhed, ydmyghed og mange flere dyder, nu 82 aar gammel.

Anno 1724. NB. I dag (Dom. Jubilate) blev foruden den Evangeliske prædichen prædichet ofver 3 liig, derforuden var her folch til Guds bord, 2 börn at döbe, En Kirchegangs Kone og en at staae aabenbare skrift, hvilket Jeg ved Guds bistance ene forrettede, dog Jeg var iche ret frisk.

Anno 1727. D. 8. April var Jeg i Stillinge Kirche og holt ligprædichen ofver vores Kiere Herreds Proust, Velærværdige Magister Daniel Jensön, i anledning af texten, som mig blev tilsagt Daniel c. 12 v. 13, Exord. Sap. 5 v. 16.

D. 29. Maji döde Salig i Herren min Hierte-fromme dydige gode Hustrue Agnetha Hansdatter Knoph, hvis trofaste hjertelaug imod mig i særdeleshed, og imod alle i almindelighed aldrig bör glemmes. Hendes liig blev nedsat d. 6. Junji her i Helsinge Kirche i den os tilhørende og af mig bekostede aabne begravelse under daaben; Prædichen forrettede Velærværdige Hr. Christian Christopher Reenberg Sogne Præst til Finderup Menighed ofver den af mig begierte text Proverb. c. 31 v. 30 og 31 — En kvinde, i hvilken er Guds Frygt Hun skal lofvis; gifver Hende af Hendis Hænders Frucht, og Hendis gierninger skulle lofve Hende i portene, anno ætat. 67 — Hun lefvede og döde et got Guds barn; Gud nu hielpe og tröste mig, som efterlefver,

Friderich

M. König.

Anno 1728. D. 12. November blev Velbaarne Major Caspar von Bartlin af Böstrupgaard hensat i Drüselberg Kirche; Hensov i Herren efter 12 dages Sygdom d. 20.

October, som var den dag, da dionysii Landemode holtis, hvor Jeg da prædichede, den dag, da den bedrøvelige Ildebrand i Köbenhafn begyntis, og brente i 3 dage, og fortærede mere end half staden og 4 Hoved Kircher.

Anno 1730. Dom. Cantate Kastede Jeg Jord paa Sidse Larsdatter, afgangne Lars Kiøldsens Datter af Vinne-helsinge, sagdis at være 17 aar; Puellæ hujus animam tanquam primitias sacri sui ministerii functione Regno cælorum obtulit Reverendus Dn. Jacobus Ullitz, qui eandem, morbo quidem singulari tamen devotione plenam, primâ et ultimâ vice sacræ cænæ participem fecit, et de certâ ejus salute æternâ certissimum dedit testimonium.

Libri hujus Pars III. in quâ

*Nexu conjugali, anno 1694 à 21 Martji, et postea,
ligatorum nomina continentur.*

Anno 1695. NB. D. 25. Jan. Copulerede Prousten Hr. Erich Lynnou Sigr. Rasmus Jörgensön til Skafftelöf-gaard og Anna Sl. Hr. frandtzis Effterleverske, effter Kongl. tilladelse hjemme i Præstegaarden.

Anno 1698. D. 7. Octobr. Trolofvede Hr. Niels i min absentz udi Dröselberg Christopher Gotfried Abel Rytter af Bierre med Anna Larsdatter Snerting af Dröselberg efter Ritmester Cruls consentz daterit Svallerup 5. Oct. 98. viede blefve de iche, thi Hand löb fanden i Vold, det skarn!

Anno 1699. Dom. 23. Tr. Trolofvede Jeg Peder Sörensön af Dröselberg med Karen Jensdatter, for nogle aar siden besof Hand hende, Siden fik hun ved en anden en Hoerunge, nu atter igien lavede hun til barsel ved en anden — dog vil Hand giöre barmhiertighed og tage Hende til tache, bytten som logget, similis simili gaudet; Viede fer. 3 Paschat.

Anno 1703. Dom. Cantate Viiede Jeg Rasmus Madsön og Maren Pedersdatter af mullerup, tilforn af mig trolovede; Hun var skiön tych!

Anno 1705. Som Peder Jensön Rytter hafvende sit qvarteer i Kirche helsinge hafver sluttet Echteskab at indgaae med Else Kirstine Simonsdatter *ibid.*; og Præsten Hr. Friderich Köning dennem ej uden forregaaende forlöfft efter louen vil copulere; da, som Rytteren er af det mig anbetroede compaignie, gaaer Jeg Claus Kaas Kongl. Mayest. bestalter Leutenant ved det Rabiske Regiment til Hest hermed i fuldkommen löffte og caution til Præsten Hr. Friderich i helsinge, at vill indstaae og svare for ald den fortræd og ulempe, som imod forhaabning skulle for ovenbenævnte Peder Jensön Rytters copulation Kunde paakomme; Hvilchet löffte og indgaaer Johan Adam Bastian corporal ved mit compaignie, Og Hafver vi begge til bekrefftelse vore Hænder berunder indskreven; Datum Österstillinge d. 24. Dec. anno 1705.

Johan Adam Bastijan.

Kaas.

Anno 1706. Dom. 19. Trin. Trolofvede Jeg Jens Nielsön af V. Helsinge med Maren Jensdatter. Viiede Dom. Judica 1707, intrare compulsi!

Anno 1710. D. 18. Julji Holtes her i huset ved Venners Samling Ja-ord imellem Sr. Mads Terchelsen Lerche paa Sæbygaard og min Hustrues Sösterdatter Damoiselle Christine Israelsdatter Sidelmann, som hafde været hos os i 12 aar. Jeg beviiste Hende, saavidt Jeg formaaede, en datters Ræt, og bekostede deres bröllup, som skede her i Huset, efter Kongl. tilladelse ved copulation i Huset d. 21. Oct. 1710. Gud lade det vellyches for dem, til sin ære og deris gafn.

Anno 1727. D. 3. Janv. Trolofvede Jeg Jens Christophersön og Karen Hansdatter af Reersöe viiede Dn. Invocavit og vare nogle Ertz Gniere i deris offer.

ANNO 1730. Dom. Septuages. Hr. Viede Jacob Ullitz i Helsing Kirke Oluf Pedersön og Anna Pedersdatter af Vinnehelsing, hvilche Jeg tilforn hafde troloftet; dette var det første par, som Hr. Jacob Ullitz copulerede.

Index publicæ absolutioni subjeetorum.

1698. Dom. Oculi Aflöste Jeg publice Maren Hansdatter af Dröselberg for sin første forseelse i letfærdighed med Poul Andersön, hvilchen hun tog med Vold, og om aftenen, da Hand hafde med et baand bunden sin dörenden til, rachte hun med en Knif ind, overskar baandet og gich saa ind til Hannem.

1703. Dom. misericord. Aflöste Jeg ved Helsing Sidtze Paaskisdatter for sin 4de forseelse mod det 6te Bud.

1705. die Virid. blef publice af mig absolverit Else Rytters her af byen for sin forseelse contra 6t. pcept. . . ., Og for forargelse skyld motte hun for Menigheden lofve at ville strax flytte fra Sognet; hvorudi Peder Christensön og Peder Bollesön for hende caverede.

1707. Dom. 22 Trin. Absolverede Jeg Niels Christensön, fordi Hand besov Ellen Smeds Anden gang. Hun har iche endnu staaet skrift, men blef ved St. Olufs dags tider dödsyg og beræt.

1716. Dom. Invocavit absolverede Jeg publice ved Helsing Jens Knudsön, som en lang tid hafver levet et forargelig lefnet ved druchenskab og ond forligelse med sin Hustru, og motvillig entholdet sig fra Sacramentet, nesten to aar; Ved Guds naade blef Hand nu bragt i sine Synders Kundskab, og paa löfte om bedring annammede Jeg ham til aabenbare aflösning og Sacramentet; Og strax derpaa gav Jeg ham og Hustruen deris skudsmaal, skilte dem fra denne Menighed, vel tilfreds, at vi blef dem qvit.

1725. fer. purific. Mar. absolverede Jeg publice Ellen Christophersdatter af Reersö for sin forseelse mod det 6te bud, Hun udlagde til barnefader en Soldat ved navn Peder, som Hun sagde, at Hun ey kiendte, men blef af hannem Voldtagen paa Ornummen, da Hun gich til Mölle, Men jeg mener, at det var lutter lögn, Hun berettede; dog efter Höyærværdige Biscoppens Raad og tilladelse (antog) Jeg hende.

Om vore gamle Kirkebøger.

(J. F. Fenger)

3. Tryggelev-Bogen.

En af vore mærkeligste gamle Kirkebøger er vistnok den, som i en Række af Aar har befundet sig i Tryggelev Præstegaard paa Langeland, men nu er i Privatmands Værge. Den blev nemlig solgt paa Præsten F. Brandts Auction og ved et heldigt Tilfælde kjøbt af Provst Plesner i Humble, som har foræret den til sin Søn, Hr. C. Plesner ved Geheimearchivet, der med Omhu har bevaret den og afskrevet alle de Optegnelser, dels paa Latin dels paa Dansk, som en heel Række Præster har nedskrevet i Bogen. Med denne har det følgende Sammenhæng. Det er en Duodez, indbunden i tykt Træbind, betrukket med Læder og forsynet med Spænder og Beslag; indvendig i Træbindet findes Fordybninger, muligt anbragte til at gjemme Smykker i. Næsten Halvparten af Bogen, nemlig S. 1—192 (Pagineringen har jeg tilsat) optages af et juridisk, trykt Skrivt med følgende Titel: „flores legum aut congeries auctoritatum juris civilis in quo auctoritates ordinantur secundum ordinem alphabeticum allegationibus librorum ex quibus sumuntur”. Af Efterskrivten S. 192 seer man, at Bogen er trykt i Ingolstadt af Jörgen Wyrffel og Marcus Ayrer, i Aaret 1497. Den anden Halvdeel af Bogen fra 193—394 optages af Papirsblade, som for en

stor Deel ere beskrevne af Præster i Tryggelev og Fodslette i det 16de, 17de og 18de Aarhundrede. Disse Optegnelser ere begyndte af Jörgen Hansen, som paa Titelbladet af den trykte Bog giver følgende Oplysning*): „Midt udi denne Bog findes, hvilke bona mensalia til Tryggelev Præstegaard desligeste til Tryggelev Kirke og hvad Stakkarle eller de Arme er tillagt; tegnet af Jörgen Hansen, Præst udi Tryggelev og til Fodslette, sine gode Brødre og Efterkommere tilgode at rette sig efter, efterdi tilforn det Samme var udeladt (utlaett).”

Forinden Herr Jörgen Hansen begynder disse Meddelelser, har han dog leveret nogle historiske Optegnelser paa Latin, dels om almindelige for Kirken vigtige Begivenheder, dels henhørende til Tryggelev Præstehistorie. Den allerførste angaaer dog et andet Sogn paa Langeland og lyder saaledes: „fuit pastor quidam in magleby, qui vocabatur dns johannes knap, occisus fuit innocenter 1520 14 die februarii a duobus nefandis propriis parochianis quod vindicavit deus in posteros eorum et in ipsos”. Om Luthers Død hedder det: “anno salutis nostræ 1546, 18 februarii obiit doctor lutherus, piæ memoriæ, fortis propugnator fitlei, qui in extremo anhelitu eructavit dicens: pestis eram vivens moriens tua mors ero papa. Hic fidelissimus exorsus est dei doctrinam 1516”. Om Præsterne i Tryggelev og Fodslette findes S. 194—98 følgende Optegnelser.

Anno a virgineo partu 1507 die vigesimo quarto (Maanedens angives ikke) obiit dns johannes lydikim pastor tryggelevensis qui eam rexit 8 annis. Hujus lydikimi successor fuit insignis vir laurentius (Plads aaben) qui ecclesiam tryggelev rexit quibusdem annis pro commi-

*) I Almindelighed gjengiver jeg Bogens Ord med den nu brugelige Retskrivning og uden Forkortninger. Kun i tvivlsomme Tilfælde er Meddelelsen bogstavret.

nistro antequam legitimam vocationem accepit pro pastore, qui tandem anno 1516 verus pastor factus est, qui etiam obiit anno 1555, Juleaften. Saavidt om Præsterne i Tryggelev. Om dem i Fodslette hedder det: „1533 21 die aprilis obiit dns petrus hennicksen in fodslette, qui ibi pastor fuit 21 annis; ætas ejus fuit centenarius. Hujus successor fuit dns laurentius“. Ved denne Optegnelse ere 2 Ting at mærke: der er noget Usandsynligt i, at den hundredaarige Peder Hennicksen, som døde 1533, kun 21 Aar i Forveien skulde være kommen til Fodslette, altsaa i en Alder af 79 Aar, da man sjelden søger Forflyttelse. Bloch har i sit Manuscript bemærket denne Usandsynlighed og siger: „jeg har mere end een Udskrivt, men alle sige det Samme, dog troer jeg ganske vist, at dette 21 Tal er forskrevet. Godt og vel om det ikke skal være 71“. Den anden Mærkelighed er, at Præsten Nr. 2 i Fodslette hedder Herr Lauritz *) ligesom Præsten Nr. 2 i Tryggelev; man skulde altsaa mene, at i Herr Lauritzes Tid begge Sogne vare blevne forenede; men Jörgen Hansen siger udtrykkeligt, at det skete, da Herr Lauritzes Eftermand, Johannes Kaad, var Præst. Herom har han Følgende: „dns johannes kaad pastor ecclesiæ tryggelevensis, vocatus a rutcopia 1555 in pastorem hujus parisie (sic), cujus tempore annexæ sunt hæ paresiæ tryggelev et fodslet regiis litteris, quas mihi georgio johanni (undertiden kalder han sig georgius johannes undertiden georgius johannis, paa Dansk Jörgen Hansen og ikke Jörgen Jensen, som Bloch har) in decessu tradidit cum aliis litteris ut sequitur: 1) Et Kongebrev paa Annexen: 2) 5 Breve paa Sti Mathiæ Bolig i Magleby, de 3 af Pergament, de

*) Han kalder rigtignok Jens Lauritzen og hans Formand Jens Pedersen i det blochske Manuscript og andre Optegnelser; men det er Forkortelsen dns, som man har gjort til Jens.

2 paa Papir; 3) 6 Breve, som Fodslet Præstegaard paa-gjælder, de to af Pergament, de 4 af Papir; 4) nok et Pergamentsbrev paa 1 Skeppe Smör i Fodslette; 5) nok et Pergamentsbrev om en Toft til Kirken, et si sunt aliæ litteræ, per me georgium johannem comparatæ sunt in bonum successorum.

Præsente domino episcopo legitime vocationem nactus sum 1563, 14die martii ad has paresias, ubi primâ dominicâ post festum pascatos concionatus sum, qvo tempore etiam antecessor meus johannes kaad rutkopensis decessit relinqvens notitiam suis successoribus nullam de bonis mensalibus aut aliis hujus residentie. Qvare decrevimus qvædam pingere de bonis mensalibus hujus curiæ pastoralis et ecclesiæ in usum fratrum et successorum nostrorum, qvos commendamus semper deo cum omnibus qvæ habent.

Nu følger fra S. 199—218 forskjellige Optegnelser af Jürgen Hansen, Præstens, Kirkens og de Fattiges Indtægter vedkommende. Det latinske Sprog bruges, dog med ugenert Indfletten af Dansken. Første Afdeling har til Overskrift: hæc sequentia bona sunt ad usum pastoris tryggelevensis; derpaa: hæc dentur ecclesiæ annuatim. Videre: hæc ad pauperum usum annuatim. Fremdeles: ex fodslette hæc annuatim ad mensam pastoris in tryggelev possidentur: ex curia pastoralis in fodslet Byg 7 Örtig, Smör en Otting, Penge $\frac{1}{2}$ Daler, Höns 4. Dog er samme Gaard forskattet [ø: overbebyrdet]. Hvorfor at Hver handle sig som christeligt er; udi Pengene og Gjæssene sic antecessores fecerunt. Ex curia eadem pastoralis annuatim for Viin og Bröd at holde til Kirken bevilget for Kaldsens Ringhed: Smör 1 Otting med al Herlighed uden 1 Pund Byg giver han Kirken. Ex curia ubi habitat nicolaus johannis pro terra qvadam Smör 1 Skjepp, og vilde han hellere give mig udi min Tid Byg 1 Pund for samme Smör.

Ex domunculo ubi habitat petrus hind, (saa faa han Skam paa sit Skind) labor. Si hoc non placet, dabit Penge 1 Mrc. — Næste Afdeling har til Overskrift: ex fodslette ad edclesiæ usum. Deri forekommer: ex terra parva, qvam habet laurentius olai qvam et conduxit meo tempore ex præfecto koffelös, dabit Byg 6 Skjepper ad pauperum usum. Jeg noterer dette Sidste, fordi her forekommer et Spor til Familien Kaabelös, som omtales i Snöde-Bogen, see ovenfor S. 261. Næste Afdeling har til Overskrift: hæc etiam ad mensam pastoris in tryggelev pertinent, ex magelby: ex curia ormestorp qvando seritur campum australe pro terra qvam ibi habent ex pastore hujus paresiæ Smör 1 Otting. Ex curia ubi habitat godefredus, insignis mendax*), qvam vocant sti mathiæ Bolig: Penge 1 mrc. Næste Afdeling overskrives: porro de decimis et aliis prout pastor jure habebit per totum annum ex omnibus paroechianis: decimas habebit solito more juxta ordinationem regiam ex frugibus tempore messis. Tempore hiemis per festum martini aut nativitatis habebit pastor decimas ut vocant „taau tind” (Hör og Hamp) si aliquis se inobedientem pastori ostendit (om den Skuerdag**)) naar han vares om Aftenen tilforn, dabit unum modium hordei, som Vedtægt er. Tempore paschatos habebit pastor ab omnibus Afbönder og Huusmænd (si placuerit pastori) panem et ova 20. Tempore johannis baptistæ habebit pastor solus dimidiam partem decimarum; solus etiam pastor habebit Föltiende, 4 Skilling for hvert. Minister diaconus habebit ob omni hospi-

*) Bemeldte Gottfred faaer sit Skudsmaal som insignis mendax. Det er i Sjælland ikke ualmindeligt at give utroværdige Folk ligefrem Tilnavnet Løgn. Jeg har kjendt baade Jörgen Løgn og Margrethe Løgn.

**) Denne Bestemmelse Præstens Høstdag betræffende er ikke umærkelig.

tante Huusmand non agrum colente modium unum avenæ; ab colentibus agros duos modios hordei. Similiter ab omni muliere solitaria. Si serio expostulaverit diaconus, laboret cum eo uno die in messe.

Om Præstens Jord m. m. findes følgende Bestemmelser S. 211 f. Dersom en Sogneherre feiler paa Nogen af den Jord, som her ligger til Præstegaarden, da skal Kirkeværge med andre af de bedste Sognemænd vise Præstegaardsjord ud i alle Marker. Item haver alle Sognepræster, som her i Tryggelev til denne Dag har været bosiddende: da har det været dennem frit, at deres Bud maatte hugge uden Forhindring her udi Österskov paa alle Mands: Elle, Avnbög, Torn, in summa, hvad der groer, uden Oldenskov undertagendes alene. Dertil gav alle Sognemænd deres Samtykke til her i Sognet paa en fri Sognestevne, efterdi at Præstegaardsskov udi Fodslette er saalangt fra hende, saa man ikke saa idelig kan bruge den. — Næste Afdeling har til Overskrift: "Hues Jord her er til denne Præstegaard at bruge 1565". — Følgende Afsnit handler om hvad Jörgen Hansen har udrettet til Præstegaardens Bedste, dels ved at forhøje den Afgift, som svares, dels ved at bygge.

Sidste Afsnit fra hans Haand meddeles fuldstændigt, da det har Interesse med Hensyn til Geistlighedens Beskatning under Frederik den Andens Syvaarskrig med Sverrig. Overskrivten er: "Register paa den Kongeskat, jeg har givet i dette svenske Feide, som begyndte 63 og endte 70. Anno 1563 laante jeg Kongen 7 Daler; laante vi Kongen af dette Land 100 Daler. Anno 64 gav jeg 10 Daler; thi hver Præst gav 10 Daler. Anno 65 gav jeg 10 Lispund koffuer [ø: Kobber]. Anno 66 gav vi 1 Daler af hver Pund Korn, vi havde til Indkomst. Anno 67: Havreskat, Brødskat. Anno 68 hver Præst 10 Daler. Anno 69 gav hver 20 Daler. Anno 70 gav

jeg 12 Daler. Anno 71 gav jeg 16 Daler. Summa. Penge 81 Daler, koffuer 10 Lispund, stod mig 13 Daler. — Madskat i samme Feide: Anno 63 gav hver Præst Flesk 3 Sider, Bröd 2 Tönder, Öl 2 Tönder, Oxekjöd $\frac{1}{2}$ Tönde, Smör 1 Fjerdings, Faarekjöd 10 Sider, Gaasekjöd 10 Sider. Anno 66 gav hver Præst Flesk 5 Sider, Faarekjöd 10 Sider, Gjæs 5, Oxekjöd 1 Tönde, Smör 1 Fjerdings. Anno 68 gav hver Præst Flesk 3 Sider, Faarekjöd 10 Sider, Gaasekjöd 10 halve, Oxekjöd $\frac{1}{2}$ Tönde, Smör 1 Fjerdings, summa: Flesk 11 Sider, Faarekroppe 15, Gaasekroppe 15, Oxekjöd $1\frac{1}{2}$ Tönde, Smör 3 Fjerdings, Bröd 2 Tönder, Öl 2 Tönder, Havre.”

2. Hermed ende Jörgen Hansens Optegnelser, og vi gaae nu over til hans Efterfølger, Jens Andersen, som ifølge Blochs Angivelse blev kaldet i Aaret 1572, da Formanden forflyttedes til Rudkjöbing. Fra S. 229 til 237 findes nogle Optegnelser med følgende Overskrift: “En Copi af det Register, som vi efter kongelig Befaling maatte forskikke til Odense over al Fyens Stift om Kirkers, Præsters og Degnes Underholdning Anno 1571”. Denne Copie synes mig hverken at være skreven med Jörgen Hansens eller Jens Andersens, men dog med en Samtidig Haandskrift. Registeret opregner Kirkernes, Præstens og Degnens Indtægter og angiver tildeels de dertil hørende Documenter. Bag i Bogen, fra Side 377 af, findes derimod paa forskjellige Steder Optegnelser, som jeg troer at maatte tillægge Jens Andersen. Saaledes paa den nævnte og følgende Sider:

De 4 Aarsens Tider.

Fire Tider om Aaret jeg kan finde,
 Den förste er Vaaren drages til Minde,
 Paa S. Peders Dag gaaer han an [22de Februar]
 Og ender paa S. Urban, [25de Mai]

Urbanus vil os Sommeren sende,
 S. Symphorians Dag er hans Ende, [22de August]
 Hösten S. Symphorians Dag vi faae
 S. Clemens vil hans Ende staae [23de November]
 Clemens begynder Vinterens Tid,
 S. Peder gjør os hannem qvit.

Om Tamperdage.

Onsdagen efter Paaske vi Tampdage faae
 Onsdagen i Pintsuge ligesaa,
 Onsdagen efter Helligkorsens Fest,
 Onsdagen efter Lucia kommer Tamp vist.

Angivelserne efter dette Vers slaae til efter vor nuværende Almanak, med Undtagelse af den i første Linie, da Tamperdag ikke angives til Onsdagen efter Paaske.

Om Advent.

Vor Herres Advent hun os paa gaaer,
 Söndag efter Bambra hun staaer,
 Adventum post ca si non cadit in sa.

Hvad det danske Vers angaaer, saa bemærkes, at Advent efter vor Almanak ikke kommer Söndagen efter Barbara, men Söndagen iforveien, hvilken Mening dog Ordene ogsaa tilstede. Jeg antager nemlig, at der ved Bambra forstaaes Barbara. Det latinske Vers er ikke ganske tydeligt. Dog antager jeg, at der ved ca forstaaes Catharina og ved sa Sabina. Meningen er vel, at Advent kommer Söndag efter Catharina (25de November) undtagen naar den falder paa Sabina (5te Decbr.) thi da er der en Söndag imellem. Dette slaaer dog neppe til i alle Tilfælde.

Om Fastelavns - Tid.

Vil Du vide med liden Umag:
Förste Ny efter Kyndelmisse Dag
Förste Mandag derefter kommer,
Da haver Du Fastelavn med Kuld og Hunger.
Derfor kan Ingen sige: Nei,
Hvad heller det er Skudaar eller ei.

Om Snee.

Naar Kulde om Vinteren sig monne sagte,
En stor Snee maa Du forvagte.
Men falder Taage med, tro mig,
Da kommer en Regn, det siger jeg Dig.

Om Regnens Tegn.

Naar Padderne om Morgenens meget skrige,
En stor Regn forvent visselige.

Om Gjæs.

Om Gjæs og Ænder, vilde og tanme,
Meget bade og sig tilhobe samle,
Saadanne Fugle forsamlet ere,
Vil vaadt Veir efterfølge dere.

Om Svalen.

Naar Svalen i Vand med Vingerne slaaer
En Regn at komme bliver Du vaer.

Om Skov.

Naar Skoven monne sort skinne
Snart derefter skal Du Regn finde.

Om Rög.

Naar Rögen ikke af Huset vil,
En Regn staaer Dig visselig til.

Om Heste.

Naar Myggene Hesten meget stinge
En stor Regn da snart vil klinge.

Side 383 har han en egen Fortegnelse paa ulykkelige Dage, men regner kun 24, nemlig 2 i hver Maaned.

Sunt in omni mense duo dies, in quibus quodcunque primum inceptum fuerit tarde vel nunquam ad effectum veniet, videlicet:

in januario	3 et 4	die
- februario	5 et 7	- -
- martio	7 et 8	- -
- aprili	5 et 8	- -
- majo	8 et 9	- -
- junio	5 et 27	- -
- julio	3 et 15	- -
- augusto	8 et 15	- -
- septembri	8 et 13	- -
- octobri	3 et 15	- -
- novembri	5 et 9	- -
- decembri	3 et 13	- -

Hæc vera sunt, cui placet, observet.

Side 384 findes Følgende:

De tribus diebus et noctibus regularibus totius anni.

Beda dicit:

Tres sunt dies in anno cum noctibus, quibus femina nunquam concipitur. Masculus, his diebus natus, corpus illius nunquam corrumpetur usque in diem judicii, sed integrum permanebit: 1) 6 calendas aprilis 2) idus augusti

3) 3 calendas februarii (en følgende Præst, nemlig Humble, har tilføiet en dansk Oversættelse af de latinske Datumsangivelser). Qvanvis apud omnes hæc incredibilia videntur, tamen verum est.

Side 389—91 findes følgende Bogfortegnelse, uden at det angives, hvem Bögerne tilhøre:

Isagoge Paladii.

Antidoton contra tentationes Hieron. Velleri.

Imagines Cayetani.

Collectanea locorum communium Martii.

Libri 12 pandectarum veteris et novi testamenti.

. . . . duæ partes super psalmos.

Utilissimus libellus super quatuor evangelistas.

Epitome in locis theologicis Philippi.

Regula vitæ Chiteri (?)

Medicina animæ et conciones funebres.

Scintillæ scripturæ.

Exemplaria catechismi.

Catechismus Fischeri.

Catechismus Brentii.

Catechismus Hemmingii.

Cathechismus Lutheri.

Catechismus Palladii et Philippi.

Ecclesiastica historia Eusebii.

Hemmingii libellus de conjugio et repudio et divortio.

Chiromantia.

Problemata Arist.

Dialectica.

Vocabularium.

Dictionarius Petri Dasypodii.

Colloquia majora Roderod.

Qvædam carmina Horatii, quatuor vocibus adornata.

Vitæ patrum.

Terentius.

Conciones in diebus precationum.

Danske Böger.

1. Ægteskabsbog, Heming.
2. Psalmebog, M. H. Tomissons.
3. Manual.
4. Huusholdningsbog.
5. Hendrik Smidts Lægebog.
6. Spangenbergii posti. over epter [Epistler].
7. Jesu Syrach paa Tydsk.

S. 393 og 94 findes følgende Chronologi, som har givet Anledning til, at det Foregaaende er tillagt Jens Andersen, idet Tiden beregnes til Aar 1581, som falder i denne Præsts Embedstid:

A creatione mundi et primorum parentum in hunc usque annnm 1581 præterlapsi sunt anni 5543.

A diluvio in hunc annum 1581: 3887.

A lege dei in monte Sinai per Mosen tradita in hunc annum 1581: 3090 (50 die post eductionem populi Israelitici ex Ægypto).

A lege dei tradita per Mosen in concept. Christi 1509.

A creatione mundi in Christi passionem et resurrectionem 3906.

Efter Syndfloden delte Gud Verden i 4 Monarchi:

I. Assyria og Babylonia; begyndte Anno 131 efter Syndfloden og varede til det Aar 1636. Den første Regenter i den Monarchi var Nimrod.

II. Den anden Monarchi er Persia, begyndtes efter Verdens Skabelse 3425 og Cyrus første Konge derudi, som lod Jöderne fri af babyloniske Fængsel.

III. Den tredje Monarchi er Macedonia og Græcia, som begyndte efter Versens Skabning 3635, förste Regenter var Alexander Magnus.

III. Fjerde Monarchi er Romske Regiment, som varede 1623 Aar. Heri regjere Julius og Augustus, og var det 42 Aar för Christi Födelse.

3. Efter Jens Andersen kom i Præsterækken Herr Poul Christoffersen. En af de fölgende Præster, Herr Gomme Hansen Brandt, har S. 386 og 87 gjort nogle Optegnelser om sine Formænd i Embedet, hvori det blot hedder, at Iens Andersen döde den 7de October 1619 og blev begravet d. 14de. Endvidere hedder det, at hans Eftermand, Herr Poul Christoffersen kom 1620 og blev 1641 d. 5te Mai removeret fra sit Embede. Aarsagen vides ikke. I Geheimearchivet findes, at han under 4. Mai 1642 af Kongen har faaet Exspectance - Brev paa förste vacerende Præstekald. Rimeligviis har han faaet et andet Kald, hvorm dog Intet er fundet. Om denne sidste Mand har det blochske Manuscript Fölgende: „Herr Poul Christoffersen Fabricius, födt 1591, hvor og af hvem veed jeg ikke, men tænker alene, at han var Herr Niels Christoffersen Fabricii Broder, om hvilken er meldt blandt Dreiö Præster i Sunds Herred. Han blev 1617 kaldet, af Biskoppen Dr. Hans Michelsen indviet til Medtjener her i Menigheden hos Herr Jens Andersen, efter hvis Död han 1619 blev Sognepræst. I dette Embede har han begaaet en Forseelse, men en Defect i Biskoppens Tegnebog hindrer mig fra at sige, hvori den har bestaaet. 1628, d. 22de Januar udstedte Biskoppen Stævning til ham, som tillige blev beseglet af Lehnsmanden, Herr Mogens Kaas. D. 13de Februar blev der dömt i Sagen, d. 18de Marts begjærede han Gjenpart af Dommen, og hvordan det var eller ikke, vilde Lehnsmanden, Herr Mogens Kaas ikke besegle Dommen förend Kongen kom, hvilket

Biskoppen maatte berette Herr Christoffer Ulfeldt. Hvordan Sagen har hængt sammen, veed jeg ikke, dog synes Herr Poul Fabricius dengang at have sluppet; men det forekommer mig, som om han er sagsøgt igjen 1631, thi den 6te September sidstbemeldte Aar fortalte Præsten i Humble Biskoppen Herr Poul Christoffersens Sag, hvilket ikke synes at kunne forstaaes om den forrige, i hvilken Dom var gaaet, og som altsaa var Biskoppen bevidst. Nok er det, Herr Poul var til Herredagen i Kjöbenhavn 1632, den 6te Juli, hvorfor en anden Præst maatte forrette Gudstjenesten, da Biskoppen visiterede hans Menighed. 1634 var Herr Poul endnu i sit Embede, da Biskoppen i Juni atter visiterede. 1641 blev han paany sagsøgt, uden at det meldes hvorfor. Han har vel den 19de Marts været hos Biskoppen og fortalt ham Sagen; men Biskoppen har ikke antegnet, hvori den bestod. Den 5te Mai blev han i Landemødet dømt fra sit Kald. Videre veed jeg ikke om ham, og kan Læseren ikke være mere nysgjerrig end jeg efter at vide, hvorfor han saa ofte er forfulgt. Imidlertid, saalænge vi ikke have anderledes og nøiere Oplysning, bør vi afholde os fra at dømme og bestemme, da vi maaskee kunde tænke værre, end det virkelig var."

4. Men har Herr Poul intet Minde om sig efterladt i Tryggelev-Bogen, saa findes desto flere Spor af hans Efterfølger, Herr Erik Christensen Humble eller, som han kalder sig paa Latin, Ericus Christiani Humblus, der var en utrættelig Optegner. Ifølge Blochs og hans egne Optegnelser var han født i Humble Præstegaard 1612. Hans Fader var Herr Christen Pedersen, Sognepræst i Humble og Provst i Herredet, hans Moder var Maren Gregersdatter, en Datter af Herr Gregers i Büstrup (død 1605). I Aaret 1640 havde han Attestats, hvilket han berettede Biskoppen den 25de Februar, og Aaret efter den 26de Mai var han

allerede kaldet til Sognepræst i Tryggelev i sin afsatte Formands Sted, hvorpaa han Dagen efter blev prøvet af Biskoppen, og efter Prøven blev han sendt med Anbefaling til Lehnsmanden Herr Otto Thott til Kaldsbrevs Erholdelse, hvorpaa Indvielsen fulgte den 9de Juni.

Skjönt hans Optegnelser meest angaae hans egen 33aarige Embedstid (1641—1674), saa finder man dog i Tryggelev-Bogen Spor af Optegnelser om tidligere Tider fra hans Haand. Saaledes hedder det S. 227: „Udi den förste Sverriges Feide imellem Kong Christian d. Fjerde og Kong Carl i Sverrig, da gav hver Præst her i Danmark 8 Rigsdaler, hver Daler beregnet for 4 Mk. 10 Sk.” Om sin Formands Formand siger han S. 194: „Anno 1619 d. 7de October obiit dns. Johannes Andreae in Tryggelev et Fodslette pastor fidelissimus ac sepultus die 14 ejusdem mensis”. Mærkeligst ere dog Optegnelserne fra hans egen Embedstid. Saaledes skriver han S. 238: „Anno 1648 den 28de Februar har den almægtigste Gud ved den haarde og strenge Dödsens uigjenkaldelige Pagt hedenkaldet fra denne elendige Jammer- og Grædedal til sit evige Ærerige vor allernaadigste Herre og Konning: Konning Christian d. Fjerde. Gud glæder hans Sjæl i Himmelen og Du, grundgode Gud, ved dine hellige Engle bevare alle hans Been i Graven. Et prudentissimus et consumatæ virtutis princeps magnanimus rex sane fuit. Da ringte al Almuen, En efter Anden her i Sognet og over al Landet for hannem mange Maaneder, uden aleneste een Mand heri Sognet Tryggelev, som svarede mig meget haanligt paa Sogne-stevne, der vi begyndte at tage ved at ringe, (Aarsagen, han var en Adelstjenere) hvilket fortröd mig höiligen for min salig Herres Skyld”.

At Brudet med Sverrig nærmer sig, mærker man godt i Herr Eriks Optegnelser. „Anno 1654 d. 27de September

gav jeg 12 Slettedaler til Kongeskat i Fredstid. S. Martini Aar 55 gav jeg 12 Daler til Kongeskat i Fredstid. Anno 1656 d. 9de October gav jeg 8 Rigsdaler til Kongeskat, Gud skee Lov, ogsaa i Fredstid. Til Paasken Anno 57 gav jeg 3 Rigsdaler i Rytterskat. Nok til 3 efterfølgende Terminer gav jeg 9 Rigsdaler, facit: 12 Rigsdaler til Rytter. D. 8de Mai 1657 kom vore Heste førstegang til Slottet at udtages til Rytteriet. Samme Dag fik Rytteren af mig 1 Rigsdaler og Herr Hans i Simmerbülle, som holder Hest med mig, 1 Rigsdaler. Hesten gav jeg Cort Fasterling i Svendborg 45 Daler for. Anno 58 d. 28. Januar leveret Erik Madsen i Fodslette 2 Tdr. Byg og Rug, 1 af hvert Slags, til Niels Hansen, Landstingsskriver i Rudkjöbing, til Hs. Majestæts Militie Underholdning. Anno 1659 kom Svensken herudi Landet”.

Disse Optegnelser findes S. 358—59. S. 360 fortsætter han: „Anno 60, efter Svensken blev slagen ved Nyborg og nødtes at qvittere dette Land, døde der nogle Hundrede af mine Sognefolk af Hunger. Ved min Salighed, de hente Mask hos mig og bagede Kager af og aad. Hörknevler og Katosterödder hjalp dem i Foraaret. O! en elendig Tid, in qvod nos reservasti domine. Strax efter gav jeg 8 Rigsdaler for mig og min Hustru i Fredsenstid til Kopskat. Anno 1661 Dom. sexta post Trin. var her en Överstelieutenant nomine Gottfred og Knud Jacobsen, Borgemester af Odense, udi commissarieviis fra min naadigste Herre og Konge, Frederik d. Tredie, at besee og beskrive Landsens Jord og Vilkaar. Bispen Dr. Lauritz Jacobi med nogle flere Velbyrdige og Borgemester af Bogense var i Nörre-Herred. Da lod jeg anskrive min Præstegaards Grund for 5 Tdr. Rug, 5 Tdr. Byg og 10 Tdr. Havre og Blandkorn at saae kunne aarligen, og det var höit og noget mod det Tingsvinde, jeg

har taget om min Jord. Dog vilde jeg heller sige høit end for lidt".

S. 373. „Anno 1662 in junio etc. gav man 18 Daler slette for 1 Td. Rug eller Meel i Odense i Fyen. Atten Daler, Gud bevare os for saadan Tid mere". Tilføiet staaer: „Aar 1812 gav man for 1 Td. Rug 45 til 50 Rigsdaler, 1 Td. Byg 35 Rigsdaler, 1 Td. Havre 20 à 25 Rigsdaler, for Bygget begjæredes sidst i Mai 40 Rigsdaler, for 1 Pd. Vintersmør 1 Rigsdaler og derover. NB. Pengene duede da Intet -- vare ikke Penge som i Herr Eriks Tid, men Papir." (Tilføielsen er af F. Brandt.)

Herr Erik har mange Optegnelser om sit Byggeri, af hvilke Et og Andet uddrages. S. 220. „Anno 1645 lod jeg opbygge mit Læsekammers med Skorsteen og tegllagt, med Gavlen vesten ud i Gaarden og lod det lægge med Steengulv. Lod jeg siden gjøre en liden Kjelder derhos mod Norden. Er svalt til Öl, 3 eller 4 Tönder, om Sommerdagen at sidde og studere med, heller og om Konen driver Dig ud engang. Jeg mener ikke med Davids den 23de Psalme, men ved Psalmen 128 vel 127". Denne Optegnelse er noget dunkel, men Herr Erik giver selv Nøglen dertil ved neden under at skrive i den ene Linie: „Kjæp og Stav", i den anden: „Velsignelsen etc. intelligenti sat est". Han mener altsaa, at Præstekonen just ikke behøver at drive Manden ud med Kjæp og Stav, men at hendes Barselsenge kunne give ham tilstrækkelig Grund til at flygte.

I Forbindelse hermed vil jeg udskrive lidt af Herr Eriks Slægtoptegnelser, der give tilstrækkeligt Vidnesbyrd om Frugtbarhed. S. 327: „Anno 1618 hora diei duodecima, Dagen efter S. Olai, som var d. 30te Juli, døde min hjertekjære, nu salige Moder, Maren Gregersdatter, som var födt i Böstrup Præstegaard, og blev begravet

d. 2den Augusti og levede christeligen og kjærligen med sin Husbonde, min salig Fader, Herr Christen Pedersen moxen 25 Aar, og avlede de tilsammen 12 Börn, som er 8 Dreng og 4 Piger, som efterfølger:

1. Herr Christen Christensen, Provst her i Sönder-Herred.
2. Ane Christensdatter, som döde et Barn.
3. Coecilia o: coeli lilia, Præstevinde i Böstrup.
4. Herr Gregers i Kirkeby og Alslev, Præst i Falster.
5. S. Hans Christensen, Borgemester i Kjöge.
6. Petrus Christiani, döde og blev slagen ihjel af en Fork paa en Stak, der han var 5 Aar gammel.
7. M. Marcus Christiani, som blev Biskop i Stavanger i Norge.
8. S. Ane Christensdatter boede og döde i
9. Herr Peder Christensen, Provst og Præst i Hesselager i Fyen.
10. Herr Erik Christensen, Præst i Tryggelev og Fodslette.
11. Birgitte Christensdatter, Præstevinde i Falquorsløv i Falster.
12. Herr Rudbek Christensen, Præst til Faareveile i Jylland til Vreilev Kloster i Vendsyssel*).

*) Optegnelsen om Herr Rudbek er noget dunkel, da Faareveile er i Sjælland. Iøvrigt seer man, at af disse 12 Södskende er 1 bleven Biskop, 2 Provster, 3 Præster, 2 Præstekoner og 1 Borgemester. Om Biskop Marcus Humble see: Pontoppidans Annaler II. S. 247 og Worms Forfatterlexicon I. S. 481. Naar man sammenholder de der meddelte Efterretninger, saa er det Marcus, som för han blev Biskop har været Præst i Faareveile, hvorimod den yngste Rudbek fra 1645 til 1673, da han döde, har

Anno 1623 d. 23de Mai døde min kjære, salig Svo-
ger, Herr Rasmus i Böstrup. Gud give hannem den evige
Salighed! Jeg betakker hannem for godt Svogerskab”.

5. Herr Eriks Eftermand var Herr Axel Pedersen
Veile, som, efter Blochs Optegnelser, var født 1639,
blev Student fra Slagelse Skole 1660. og efter Humbles
Død 1674 blev kaldet, og af Biskoppen Niels Bang ind-
viet d. 14de August til Sognepræst for disse Menigheder.
Han blev omsider Provst i Sønder-Herred, var to Gange
gibt og døde 1709. Af Herr Veile findes kun 2 Opteg-
nelser i Tryggelev-Bogen. S. 359 og 388.

„Anno 1677, d. 1ste Juli gav Gud den Allermægtigste
os en glædelig Seir tilsøes over de Svenske, saa Admiral
Juil udi samme Søfægtning erobrede 8 Capitalskibe af de
Svenskes, som han førte med sig til Kjöbenhavn, og hvis
Gud ikke den Tid havde været med vore Skibe og hjulpet
dem at stride, da havde vi Danmarks Indbyggere blevet
elendige Folk; thi i de samme Dage blev vores Folk af-
slagne, der de stormede til Malmö udi Skaane og blev
paa Valstedet henved 8000. Gud være Ære, som gav os
ikke til Rov ganske under vore mægtige Fjenders Tænder”.

„Anno 1678 den 25de Mai afbrændte Simmerbölle
Præstegaard her paa Langeland, hvilken Ildsvaade kom
først fra en Smeds Esse der i Byen, hvis Huus og af-
brændte tilligemed en anden Gaard derudi Byen. Gud
Allermægtigste bevare baade Ild og Lys udi enhver ærlig
Mands Huus! Herr Hans Frandsen, Sognepræst der paa
Stedet, var samme Dag udi Rudkjöbing med begge sine

været Sognepræst til Vreilöv Kloster, hvorhen han blev forflyttet
fra Flemlöse i Fyen. Det er altsaa rimeligviis en Hukommel-
sesfeil af Herr Erik, at han har sat Faareveile istedetfor Flem-
löse som Rudbeks første Kald.

Karle, som lod binde en beslagen Vogn, og Qvinderne vare alle ude i Marken, undtagen hans Hustru og 2 smaa Döttre; fik derfor Intet reddet undtagen nogle Sengeklæder af 2 Senge paa Kjelderstuen, hvorpaa var en Dør ud til Abildhaven; ellers havde den fattige Mand aldeles Intet faaet reddet”.

6. Efter Veile kom Eckart Mathias Pedersen, om hvem Gomme Brandt beretter, at Veile tog ham til Capellan, og at han d. 30te Juli 1706 blev ordineret i Rudkjöbing Kirke af Biskop Rudolph Müller. 1709 blev han ved Formandens Död Sognepræst, giftede sig med Enken og døde ifölge Brandts Angivelse efter 20 Aars Forløb. Bloch siger: i Aaret 1731. Af ham findes aldeles ingen Optegnelser i Tryggelev-Bogen.

7. Hans Efterfølger skriver saaledes: „1731 kom jeg, uværdig Gomme Hansen Brandt, barnefödt i Lindelse Præstegaard, her til Embedet og haver skrevet dette, om mine Efterkommere kunne finde Behag i at vide Efterretning herom, d. 12te October 1749”. Senere er tilföiet: „Jeg er födt Anno 1692 d. 4de Marts, kaldet til Præst af höibaaerne Herr Greve Frederik Ahlefeldt 1731, ordineret samme Aar 1731 af Herr Biskop Lodberg i Odense og indsat her i Menigheden af min Svigerfader, Herr Göde Nielsen i Lindelse, daværende Provst i Sønder-Herred, som døde 1752 d. 5te Februar. Efter ham blev jeg uværdig beskikket igjen til at være Provst. Naar Gud vil kalde mig herfra, formoder jeg bliver optegnet af min Eftermand”. Dette er skeet, men i al Korthed, med fölgende Ord:

„Døde d. 4de October 1776, gammel 85 Aar, af Eftermand og Søn Hans Brandt”.

Bloch tilföier, at hans Fader var Hans Brandt, Sognepræst i Lindelse, og at han omtrent 1713 blev Student; thi i det fölgende, efterat han havde taget Examen philosophicum, erholdt han Baccalaur-Graden og noget efter

Attestats. Endvidere tilføier han, at Brandt i Aaret 1752 blev indsat i Provsteværdigheden af Biskop Christian Ramus, og at han var givet med Margrethe Gødes-Datter, hvis Moder, Sophie Elisabeth Jessen, forhen havde haft hans Fader. „Denne brave Mand”, saa slutter han, „lever endnu og har oplevet den Glæde at see sin Søn, Herr Hans Brandt, født paa Stedet, som sin Medtjener i Menigheden.” — Tryggelev Sognekald er i omtrent 100 Aar gaaet i Brandternes Familie fra Fader til Søn. Præsten Hans Brandt resignerede nemlig i Slutningen af 1808. I Geistl. Statskalender for 1809 staaer han som pastor emeritus og Sønnerne Gomme Frederik Brandt som Sognepræst. Denne er (efter Barfods Danmarks Geistlighed) født 1773, tog Attestats 1798, døde 1829.
